

ASSOCIACIÓ CABANILLES
D'AMICS DE L'ORGUE

ORGUES DEL PAÍS VALENCIÀ

XI

ORGUE DE VILAFRANCA (Castelló)

Setembre 1980

ORGUES DEL PAÍS VALENCIÀ

- I. Orgue del Col·legi Sant Josep dels Jesuïtes de València.
- II. Orgue de la Parròquia del Sant Àngel Custodi de València.
- III. Orgue de Borriana, s. XVIII (Documents).
- IV. Orgue de l'església del Temple de València (Documents).
- V. Orgue de Crevillent (Alacant).
- VI. Orgue de Morella (Castelló).
- VII. Orgue de Vila-real (Castelló).
- VIII. Orgue de la Catedral de València.
- IX. Orgue de Llíria (València).
- X. Orgue de Forcall (Castelló).

El proper número estarà dedicat a l'orgue de Cinctorres (Castelló)

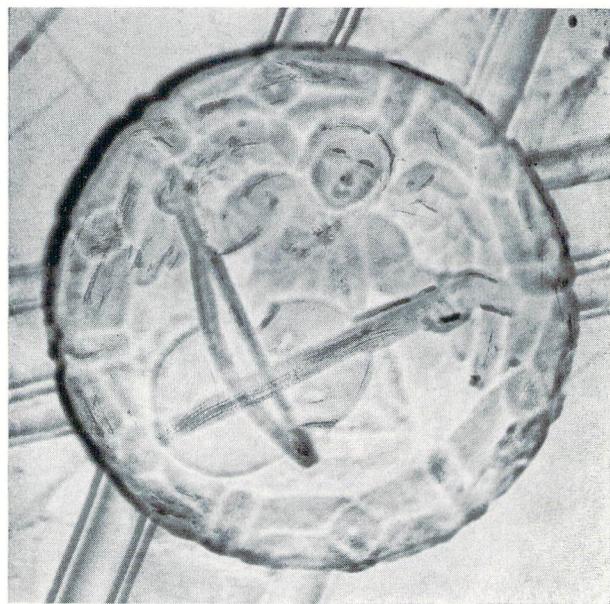
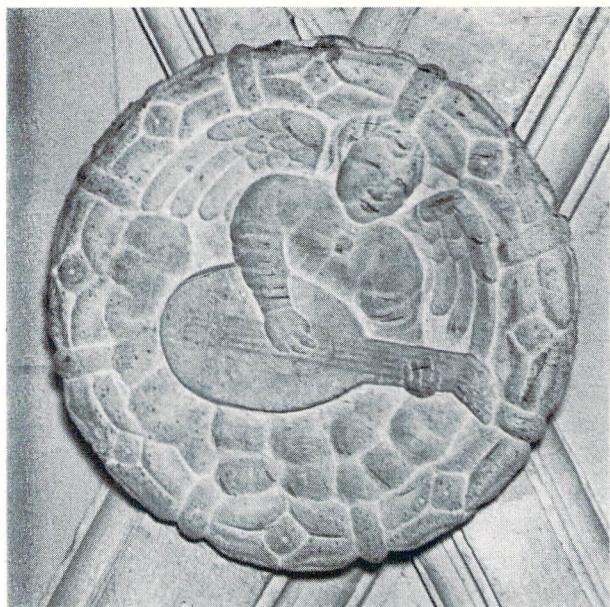
P R E S E N T A C I Ó

La comarca dels Ports de Morella ha aportat i aporta un material inestimable per a la nostra sèrie de monografies "Orgues del País Valencià". En aquesta ocasió centrem la nostra atenció sobre l'orgue de Vilafranca, instrument també desaparegut en la nostra darrera guerra civil. Tampoc no en conservem fotografies, almenys, però, podem oferir les imatges d'aqueixes pedres treballades amb motius musicals de la segona meitat del segle XVI i que encara subsisteixen en l'actualitat.

A la tasca infatigable d'En Josep Monferrer Guardiola devem aquest treball, que amb tota promptitud se'ns ha ofert en ser-li requerida la seu collaboració. De la seu validesa com a investigador ens parlen tota una sèrie de treballs com ara: "Villafranca del Cid, Villafranca del Maestrat, Villafranca de Morella, Villafranca de València o Villafranca"; "Mossèn Salvador Roig, la política i les aigües de Benassal"; "Aproximació a la figura de l'explorador Marcellí Andrés i Bernat"; "L'ermita de Santa Bàrbara i la seu història"; "Historia de la iglesia parroquial de Villafranca del Cid 1572-1972"; així com també ha estat decisiva la seu aportació a obres com "Cincuentenario de la Banda Municipal de Villafranca del Cid"; en collaboració amb el seu germà Rafael; "Historia de la real Villa de Villafranca del Cid", en collaboració amb N'Antoni Monfort Tena.

La història de la nostra música i més concretament de l'orgue va creixent amb l'aparició de cada quadern, i d'una manera decisiva mercés als estudiosos com En Josep Monferrer Guardiola que, des de la seu residència en distints comarques, ens aporten llurs treballs per a aquesta història real que ens cal del nostre poble i de la nostra música.

VICENT Ros,
President d'ACAO

Àngels músics, amb instruments de corda que trobem en les pedres claus de la bòveda del cor de l'església de Vilafranca (s. XVI)

VILAFRANCA I EL SEU TEMPLE PARROQUIAL

El poble de Vilafranca (Villafranca del Cid al nomenclàtor oficial), es troba situat a la comarca dels Ports de Morella, a 1.125 metres d'altitud sobre el nivell del mar, distant 88 quilòmetres de la capital. La seu carta de fundació va ésser atorgada per En Blasco d'Alagon, cavaller de Jaume I, el 7 de febrer de 1239. Afegit una mica més tard als "Térmenes generals del Castell de Morella", va esdevenir més endavant vila reial, per privilegi d'En Carles II el 9 de febrer de 1691, sense haver pertangut mai a la Mensa del Maestrat ni a cap ordre militar. L'apel·latiu del Cid se li va afegir a la ciutat a mitjans del segle XVIII, amb una mancança total de tota base històrica i documental (1).

És una població moderna, pròspera, amb carrers amples i avingudes i un cens aproximat de 3.500 habitants, la base econòmica del qual s'arrela quasi exclusivament en la indústria tèxtil, hereua de la tradicional artesanía i que hi trobem des de temps immemorables. Malgrat això, Vilafranca conserva un bon patrimoni arquitectònic i artístic, del qual podem destacar les següents mostres: *Portal de Sant Roc*, única porta de l'antiga muralla que subsisteix a hores d'ara, del segle XV; *Ajuntament*, caseró gòtic del segle XIV i XV, amb una joia pictòrica de primer ordre, el retaule de Valentí Montoliu realitzat per a l'ermita de la Mare de Déu del Llosar en 1455; *ermita de San Miguel*, primitiva parròquia de Vilafranca edificada al voltant de la reconquesta en el segle XIII, d'estil transició romanico-gòtic, amb un excellent retaule de Bernat Serra datat en 1429 i actualment al museu parroquial; *santuari de la Mare de Déu del Llosar*, bellíssima ermita

---

(1) Per a la Història de Vilafranca esguardreu: MATEU, Jaume, "Historia de la Villa de Villafranca del Cid y del hallazgo de Nuestra Señora del Losar", I edició 1758. MONFORT TENA, Antoni, "Historia de la Real Villa de Villafranca del Cid". Imp. Rosell. Castelló 1965. Publicat únicament el primer volum. Els altres dos en propietat de l'autor d'aquest treball. TENA HEREDIA, Antoni, "Tenal", manuscrit inèdit en l'arxiu parroquial de Vilafranca, 1793, amb notes disperses arreu del llibre. PUIG PUIG, Joan, la llarga sèrie dels seus treballs sobre Vilafranca poden trobar-se a la revista PENYAGOLOSA, números 11 i 12 dels mesos agost i setembre 1980 a l'article "Centenario de Mossén Joan Puig", de MONFERRER GUARDIOLA, Rafael. BETI BONFILL, en "Orígenes de Villafranca del Cid" del llibre "Morella y el Maestrazgo en la Edad Media", Butlletí Societat Castellonenca de Cultura 1972. Per a la problemàtica del nom de Vilafranca esguardreu: MONFERRER GUARDIOLA, Josep, "Villafranca del Cid, Villafranca del Maestrat, Villafranca de Morella, Villafranca de València o Vilafranca?", Butlletí Societat Castellonenca de Cultura, t. LIV, abril-juny 1978, pàgs. 97 a 140. GRAU MONTSERRAT, Manuel, "El topónimo Vilafranca", al Full Parroquial de Vilafranca números 1024 del 25-V-80 al 1046 del 26-X-80.

rural del segle XVII, amb plaça parcialment porticada, i talla de la Verge de pedra del començament del segle XVI; poden admirar-se, a més, diverses cases senyorívoles que fan assolir al casc vell una peculiar sabor de ciutat antiga, recollecta i muntanyenca. L'edifici amb més valor és sens dubte el *temple parroquial*, obra de l'arquitecte Ramon de Pertusa, aixecat en el temps rècord de cinc anys (primera pedra el 5 de juny de 1567, acabat el 14 d'agost de 1572) i catalogat entre les millors esglésies de tot el XVI valencià (2), amb notable museu parroquial on cal admirar diverses peces d'orfebreria amb punxó de Morella, provinents del taller dels Santalínea, com la creu processional gòtica de 1450, amb mota i canya plateresca de Gaspar Santalínea del s. XVI; creu menor gòtica de 1460 i reliquiari de la veracreu de 1470 (3); calze de Sant Miquel, argent del XV amb punxó de València; custòdia del XVII, de l'escola de Simó de Toledo; diversos terns i ornaments del XVI, de València; així com alguns calzes, copons, custòdia, crismes, reliquiaris, objectes menors, cantorals, llibres impresos; i dos Crists de vori, italians del XVI. Compta també la parroquia amb un excellent arxiu parroquial, amb tota la documentació completa des de mitjass del XVI, així com d'altres manuscrits, llibres impresos, pergamins i un document pontifici de Gregori XIII. El temple parroquial és un fidel reflex dels corrents artístics de la segona meitat del s. XVI amb elements del gòtic darrerenc i clares i clàssiques influències renaixentistes, els millors exponents de les quals es troben a les dues portades d'accés i a les portes de les dues sagristies, magnífics exemplars de l'arquitectura plateresca. Pertusa asoleix una perfecta conjunció d'ambdós estils, car construeix l'edifici sota un mateix patró i en un temps tan inversemblantment curt (de no existir-ne tota la documentació degudament contrastada, caluria posar-hi seriosos dubtes), que no va donar lloc a modificacions dels projecte inicial. Crida poderosament l'atenció la closca de l'absis, amb pedres clau historiades, els nervis del qual entrelaçats li donen singular dignitat al presbiteri, qualificat com el més notable de tot el bisbat; comentari a banda mereix l'arc que sosté el cor, força rebaixat i d'on ixen els nervis de la seu volta, les pedres claus d'aquesta estan historiats amb àngels músics i cantors.

La devoció dels fidels va fer que aquesta singular església esdevingués un autèntic museu; hi havia un llenç de l'escola d'En Vicent López, amb la verge del Rosari com a motiu; hi existien pintures molt notables de la Verge del Pilar, Sant Joan, Sant Climent, Sant Lluís

---

(2) REGLÁ, Joan; FUSTER, Joan; GARCIA MARTÍNEZ, Sebastià; SIMÓ, Trini; CLIMENT, Josep a "Història del País Valencià". Volum tercer, pàg. 257. Edicions 62. Barcelona 1975.

(3) MILIAN BOIX, Manuel. "El punzón de orfebrería de Morella, separata de "Martínez Ferrando Archivero". Associació Nacional de Bibliotecaris, Arxivers i Arqueòlegs 1968, pàgs. 351-399.

Beltran i Sant Antoni de Pàdua, de l'escola d'Espinosa; a l'altar de Sant Pere es conservaven dos retaules antics, l'un del xv i l'altre del xvi; el retaule de l'altar major, grandiosa obra del renaixement, amb pintures del propi Rivera; de l'escola d'aquest mateix artista eren les de la capella de Sant Blai i de la de Vicent López el llenç de l'altar de les ànimes. També al baptisteri hi havia una taula de Sant Joan Baptista, de les darreries del xvi. Totes aquestes obres d'art esdevingueren espurnes al 4 d'agost de 1936, i amb elles l'orgue, un orgue del qual es pot suposar que fóra semblant a la categoria artística del temple i a la de les obres pictòriques, que li conferien tan singular ornat. D'aquí que el present estudi siga únicament documental (4).

LA TRADICIÓ MUSICAL DE VILAFRANCA

És freqüent trobar a la documentació mitgeval, sobretot a l'Arxiu Històric Notarial de Morella, diversos contractes entre les poblacions d'Els Ports i joglars de Vilafranca. Un documentat estudi del catedràtic Dr. Grau Monserrat (5) mostra la freqüència amb què s'hi solia requerir els serveis dels joglars vilafranquins, per tal de solemnitzar les festes comarcals. Aquesta tradició s'hi va perllongar a la llarga dels segles, primer en els gaiters, després les rondalles, el popular "Orfeó Vilafranqués", agrupació coral que tingué la seva importància a la ciutat a les primeres dècades d'aquest segle, i finalment la Banda de Música (6).

Una vegada introduïts al terreny de la música religiosa, fóra innombrable la quantitat de cites que de l'arxiu parroquial i especialment dels llibres de les confraries (alguna de les quals arriba fins al segle XIV), es podrien aportar en prova d'aquesta assèrció, per bé que gairebé mai no hi apareix el nom de l'organista que s'ha pagat "per tocar l'orgue" (7).

(4) Per a un estudi global de l'església de Vilafranca vide: MONFERRER GUARDIOLA, Josep. "Notas históricas" al Full Parroquial de Vilafranca del núm. 581 del 28-XI-71 al 685 del 2-XII-1973 on es publica un detallat estudi, tot coincidint amb el quart centenari de la seu construcció. MESTRE NOÉ, Francesc. "El Maestrazgo". Imprenta Josep L. Foguet. Tortosa 1904. PUIG PUIG, Joan, "Restauración y renovación de la Iglesia de Villafranca del Cid", Societat Castellonenca de Cultura. Castelló 1949. PUIG PUIG, Joan, "Historia del Santuario de Nuestra Señora del Losar". Imprenta Bastida, Castelló 1956.

(5) GRAU MONSERRAT, Manuel, "Joglars als Ports de Morella". Butlletí d'Amics de Morella i la seua Comarca, anys II i III, pàgs. 21 a 29. Imp. Fidel Carceller, Morella.

(6) MONFERRER GUARDIOLA, Josep i Rafael. "Cincuentenario de la Banda Municipal de Villafranca del Cid". Gràfiques Terol. Terol 1978.

(7) ARXIU PARROQUIAL DE VILAFRANCA. Als llibres de la Confraria de Santa Maria la Major, fundada en 1388; Confraria dels Lletrats o de la Puríssima, que existia ja en 1442; Confraria de San Antoni Abat, del 1388; Confraria de Santa Maria la Menor, del mateix any; Confraria del Santíssim Nom de Jesús, del 1585; Confraria del Rosari, fundada en 1595; Confraria de Sant Blai i Santa Bàrbara, fundada en 1636

Un músic vilafranquí mereix ser esmentat, encara que no s'ha pogut esbrinar si va arribar a ser organista. El rector Lluís Miralles del Carro "estuvo muchos años de músico en Viena de Austria en la Capilla Imperial del Emperador Carlos Sexto de Alemania. Después de muerto el emperador volvió à España. Vino à esta su patria, cantó una misa solemne un dia de fiesta en esta iglesia. Después se fue à vivir à la villa de San Matheo, donde tenia una hermana Monja en el Convento y murió en dicha Villa" (8).

Ja centrats en els darrers organistes, apareixen referències molt concretes, i el testimoni d'una d'ells, Na Palmira Armelles Gil, serà bàsic per intentar una aproximació al que va ser tan estimat instrument. En Wenceslau Vicent Aznar fou "meritíssimo organista de la parroquia", segons assenyala la seu partida de defunció, ocorreguda el 23 de gener de 1924, i se sap que va ocupar aquest càrrec per espai de molts anys. Encara hi és recordat amb molt d'afecte per la gent major i la seu mort va ser força sentida per la clerecia i per tota la població. L'ajudava en la seu tasca un altre personatge popular, Enric Marín "l'orb" (9). A la seu mort es va fer càrrec de l'instrument l'organista adés esmentada i de vegades el vicari de la parròquia Mossèn Ramon Royo Benlliure, per bé que aquest tocava preferentment l'harmònium. Tots dos, residents actualment a Castelló, s'han oferit per donar tota la informació que recorden al voltant de l'orgue, el testimoni de Mossèn Royo, però, resulta força confús i imprecís, per tal com la seu edat, les malalties que pateix i sobretot la seu

---

i Confraria del Santíssim Sagratament, fundada abans de 1637 apareixen sovint a les relaciones de despeses anyals els sous pagats a l'organista, el nom del qual normalment no s'hi esmenta. Com a via de mostra s'hi posen unes cites referents a un d'ells, el nom del qual ens ha trasmés l'amanuense: "Item posem en data tots aquells sexanta sous que ab determinació del capitol se done anl. a Joseph Foz per tocar lo orgue". (Llibre de la Confraria dels Lletrats, pàgina 73, any 1618.) "Item posem en data sexanta sous per tants ne donarem a Mn. Joseph Foz ab determinacio del capitol per tocar lo orgue." (Id. id., pàg. 77, any 1691.) "Item doní i paguí a MO. Josep Foz per determinacio del capitol per tocar lo orgui los disaptes sexanta sous dits." (Id. id., pàg. 84, any 1620.)

(8) TENA HEREDIA, Antoni. Opus citatum, pàg. 72.

(9) REVISTA NOSTRA SENYORA DEL LLOSAR. Núm. 6, febrer de 1924. "Necrológica". "El día 23 del pasado mes de enero, pasó a mejor vida nuestro Wenceslao, a la edad de 72 años, después de haber recibido los santos sacramentos.

Era el finado meritíssimo organista de la parroquia de Villafranca, etc." A la mateixa revista del mes següent en "Carta abierta" podem llegir: "... la muerte de nuestro Wenceslao a todos sus amigos nos ha sumido en un verdadero desconsuelo y en una casi inaguantable orfandad". I en la correspondiente al mes d'abril del mateix any el Dr. Frederic Guardiola relata: "Gran artista... Habrá pocos Wenceslaos; su pérdida es irreparable. Villafranca le debe mucho; le debe el que por su exigua asignación, que por lo mezquina no es lícito mencionarla, le sirviera en el cargo de organista durante su larga vida. Le deben cuantos saben de música; de todos o casi todos fue él el maestro gratuito. Nada pedía, nada quería..., nunca quiso, a pesar de mis instancias, pedir aumento al Ayuntamiento, ni permitió que otro por él lo pidiera. Y era pobre, vivía pobre, a manera de capellán pobre..."

amnèsia, no permeten una fiabilitat excesiva. En canvi el testimoni de Na Palmira Armelles és bastant exacte i concret, i s'insereix més endavant, una volta exposats els antecedents documentals, que es troben a l'arxiu parroquial.

NOTÍCIA DELS ORGUES DE VILAFRANCA

Només finir la construcció del temple parroquial, en generalitzar-se l'orgue per les principals esglésies del Regne, els vilafranquins s'avieren a dotar-lo d'instrument tan escaient per al decòrum i la solemnitat del culte. “En 1596 por el mes de Agosto pusieron el organo viejo sobre la capilla de las Almas donde aora está. Y en 27 de setiem. del mismo año 1596 le tañeron por primera vez con alegría de todo este pueblo, segun se halla escrito en un libro viejo, que dice: *omnis spiritus laudet Dominum*” (10).

No va durar gaires anys aquest orgue, el primer del qual tenim constància escrita. Un segle més tard el Bisbe de Tortosa Fra Sever Tomás Auter en visita pastoral de l'11 de setembre de 1691 va disposar: “... dit Ilm. Sr. à abbertit que lo orgue que ya en dita yglesia estè molt desconcertat perço exorta y mana als Jurats que ab la brevetat posible facen fer un orgue nou...” (11). Aquesta disposició del Prelat s'hi engegà uns anys més tard i al “Llibre de la confraria del Sagrament”, administració corresponent a l'any 1708 es veu: “...y destes depositaren pera la fabrica del orgui 12 (lliures) les quals estan en poder de la vila” (12); no hi apareixen més dades del que va ser elsegon orgue, i del manament del Bisbe i del Iliurament de fons per part d'una confraria a l'Ajuntament, pot pensar-se'n si va ser costejat bàsicament per la corporació.

A mitjans del segle XVIII va ocupar la rectoral vilafranquina un zelós sacerdot, el Doctor Vicent Vilalta (13), al rectorat del qual es va aixecar l'actual ermita de Santa Bàrbara, s'hi va construir el cambril de l'ermita de la Mare de Déu del Llosar, i es va dotar a l'esmentada ermita d'una sagristia nova. Era un home emprenedor que, no content amb aquestes realitzacions en llocs de culte, per dir-ho d'alguna manera, secundaris, va voler proveir l'església “alma mater” amb un orgue escaient, per tal com el construït anys enrere no es troava en bones condicions, malgrat tenir elements aprofitables, com es pot llegir al document número 1. Hi hagué algun petit conflicte en la contractació, car hi aparegueren diversos Mestres factors que s'hi

---

(10) TENA HEREDIA, Antoni. Opus citatum, pàg. 127.

(11) ARXIU PARROQUIAL DE VILAFRANCA. “Llibre de Visites Pastorals dels Bisbes de Tortosa”, any 1691.

(12) ARXIU PARROQUIAL DE VILAFRANCA. “Llibre de la Confraria del Sagrament”, comptes de l'any 1708.

(13) TENA HEREDIA, Antoni. Opus citatum, pàg. 5.

varen oferir per a l'empresa; hi hagué també disparitat de criteris ja que en principi hom va pensar en un preu i el lliurament de l'instrument vell a l'orguener, a les acaballes, però hi va prosperar la idea de pagar una mica més al factor i destinar l'orgue antic, una volta convenientment arranjat, per a l'ermita del Llosar, que en compensació ajudaria la parròquia amb els fons romanents de la Verge. Aquest va ser el tercer orgue que va solemnitzar la litúrgia de la parròquia i que va desaparèixer en 1936. El Tenal, font inesgotable de tota mena de notícies, així ens ho conta: "En 1785 Retor y Ayuntamiento ajustaron el organo nuevo de ésta Villa y de esta Yglesia en 800 libras solo las flautas grandes y pequeñas, pues la madera se quedó la misma del organo viejo, y algunas flautas de prespectiva que no tañen. Fue el Maestro Factor Vicente Sospedra de San Matheo, y Ayudante Ignacio Fuertes y ellos por su cuenta avian de poner los materiales y todo el metal. Se concluiò la fabrica del organo hasta la metad del año 1787. Y Antonio Guarch de Palanques lo pintò y dorò desde la metad del dcho año hasta por todo el mes de Enero del Año 1788 con las puertas del organo que son de lienzo; pintò la balconada del organo, bajo el organo que sirve de cubierta a la capilla de las Almas... Y el dia 21 de febrero del año 1788 por la tarde provaron, recibieron y dieron por bueno el dcho organo los Rdos. Mn. Josep Sacristan Pbro. y Maestro de organo de Cantalavieja, y Mn. Pedro Venero Maestro de organo de la Yglesuela. Y al ponerse el sol cantò este Clero unas Completas solemnes en acción de gracias à Dios por aver salido muy buenas voces el dcho organo. Y la metad de las Completas tañò el Maestro de Iglesuela. Y los dchos dos Maestros cantaron una salve tañendo al mesmo tiempo el uno de ellos el organo" (14).

Pel que es veu molt satisfets degueren quedar de l'orgue nou, el contracte del qual autoritzat pel notari Tomàs Barrera de moment no ha estat possible localitzar a l'arxiu notarial de Morella.

La darrera organista, esmentada ja, Na Palmira Armelles, en carta adreçada a l'autor el 10 d'octubre de 1980, comenta la situació i trets de l'orgue tal com ella el va conèixer i assenyala: "Entrando por la puerta principal de la Iglesia, a la parte izquierda está la pila bautismal, a continuación el altar de la Virgen del Carmen. A cierta altura del suelo había un entresuelo o piso donde estaba situado el órgano, entrando a él por la escalera que tiene subida al coro. En el segundo rellano había una puerta para entrar al referido órgano. El piso era de madera, tenía un saliente especie de mirador, con un antepecho de madera. La situación del órgano era frente a la puerta de la Iglesia que da a la placeta. El organista se sentaba de espaldas a dicha puerta. Desde el referido mirador se veía muy bien el altar mayor. Los fuelles tenían un madero vertical con un saliente para accionar la

---

(14) TENA HEREDIA, Antoni. Opus citatum, pàg. 133-134.

mano, adelante y atrás, para llenarlos de aire. Tenía el órgano dos teclados, algo menores (no mucho) que el teclado de un armonium normal; tenía pedales y si mal no recuerdo once registros. Se encontraba en muy buen estado y no hay constancia de haberse hecho reparaciones. Conocí muy bien a D. Wenceslao, que era un excelente organista y muy buena persona. Lo mejor del órgano era la trompetería; por aquella época no se hacían conciertos y sólo se utilizaba en las funciones litúrgicas. El órgano era bastante importante. Es lamentable que no existan fotografías, pero ello se debe a que en aquellos tiempos no había fotógrafos en el pueblo." Per la seu banda l'altre organista, que va tocar tan sols ocasionalment l'orgue, Mossèn Royo entre altres coses afirma que a part del gregorí es cantaven en les solemnitats i accompanyats per l'orgue misses polifòniques senzilles; però decoroses, el nom dels autors de les quals ha oblidat. De l'orgue en concret només recorda que existia, on era situat i poca cosa més, tal com es va manifestar al seu escrit del 3 d'octubre de 1980.

No acaba ací la història organística de Vilafranca, perquè l'ermita de la Mare de Déu del Llosar va tenir, si més no, dos orgues, el darrer d'aquests era el que havia estat a la parròquia i se'n llevà per col·locar-hi el que acabem d'esmentar (15). Na Palmira Armelles recordaba haver-lo tocat en diverses ocasions i era molt inferior al de l'església. Aquest orgue ermitani va córrer la mateixa sort que el de l'església, així com un tercer orgue, força petit i senzill, el moble del qual era com un armari, segons ens ha dit la Sra. Armelles, i que es trobava a l'ermita de Sant Roc. El seu estat de conservació era tan deficient que gairebé resultava impossible de conseguir-ne acords i emitia uns sons francament desagradables per la seu discordança i estridència.

En la restauració de l'Església de Vilafranca duta a terme per l'inoblidable Mossèn Joan Puig, el centenari del naixement de qual s'acaba de celebrar (16) es va projectar ja l'adquisició d'un bon orgue, tanmateix aquesta aspiració no ha arribat a esdevenir realitat en ser traslladat Mossèn Joan a l'arxiprestal sanmatevana (17).

Darrerament en època del pàrroc Mossèn Tomàs Beltran se n'adquirí un d'electrònic, molt modest, per tal de suprir el vell harmòniu (18), però no un orgue mereixedor de tal nom.

(15) PUIG PUIG, Joan. "Historia del Santuario de Nuestra Señora del Losar". Imprenta Bastida. Castelló 1956, pàg. 53. TENA HEREDIA, Antoni. Opus citatum, pàgs. 112-113.

(16) MONFERRER GUARDIOLA, Rafel. "Centenari de Mossèn Joan Puig". Revista "Penyagolosa", núm. 11-12, agost-setembre de 1980.

(17) PUIG PUIG, Joan. "Restauración y Renovación de la Iglesia de Villafranca del Cid". Soc. Castellonense de Cultura. Castelló 1950. Pàg. 56.

(18) HOJA PARROQUIAL DE SEGORBE-CASTELLÓN, núm. 780 del 28 de setembre de 1975, suplement de Vilafranca.

Amb motiu de l'assemblea anyal de l'associació "Amics de Morella i de la seu comarca", celebrada a Vilafranca en agost de 1979, el professor Ricard Miravet Toutain, vice-president d'aquesta i titular de Saint Germain l'Auxerrois de París, va donar-hi un concert malgrat les lògiques limitacions de l'instrument, que no permetien ni una fidel interpretació dels autors, ni l'exposició de les qualitats artístiques i estilístiques de l'intèpret, amb una primera part dedicada a J. S. Bach i la segona als clàssics espanyols (19).

Va ésser aquest el primer concert de música sacra d'orgue que s'ha oferit al públic de Vilafranca i qui sap si servirà per conscienciar musicalment una població, aguditzar el sentit de l'estètica i de la bellesa i crear la necessitat d'un orgue d'accord amb la monumentalitat de l'església i amb la seu tradició organística.

Josep Monferrer i Guardiola

(19) REVISTA VALLIVANA. Morella. Any LXXXII, núm. 21, setembre 1979. Imprenta Fidel Carceller. SEMANARI "OBRA". Època III, núm. 363 del 3 al 9 setembre de 1979. Castelló.

DOCUMENTS

Número I

Relació del Rector Dr. Vicent Vilalta sobre l'orgue nou

«En el año 1785 entre otras gracias conseguimos, y teníamos suplidas al real consejo de Castilla y de propios y arbitrios que quedan por me, notadas en el Libro en folio donde van alarvas las cuentas con cargo y descargo delas 60 (L)ibras que podímos conseguir en el Año 1760 delos Bienes primiciales para ornamentos dela Igla. y Sacristía: consignó el Real Consejo delos bienes sobrantes de cuentas de prop. arbitrios y Premisia, yà secularizada, la quantía de 705 l. y el organo viejo para que pudiesemos mandar construir otro de nuevo; y para que pudiese salir un organo razonable considerando lo poco nos darian del organo viejo, y que era lastima fundirlo, siendo de tan buen metal, se tuvo por mas conveniente componerlo un poco, y colo-carlo entero en la Hermita de Nra Srª del Losar; Y el Plato dela Virgen que al presente se halla con algun fondo en recompensa del organo viejo, ayude al nuevo se haze pà la Igla. Parroql. Por el mes de Diziembre del pasado año 1785 se ajustó el organo nuevo con Vicente Sospedra, de San Mateo y su compañero Ignacio Fuertes por la cantidad de 800 l siendo de su cuenta poner todos los materiales à excepcion de quanta madera fuese menester, que va de cuenta de la fabrica; se le dio la obra al dcho Vicente Sospedra Maestro por tener buenos informes de su habilidad y por aver aprobado el Consejo la tasacion que de condn suya y dipoceran menester para componer el viejo o hacerlo de nuevo 705 l las que concedio el consejo y se entregasen con el organo viejo al dcho maestro Vicente Sospedra para que hiziese otro nuevo: Movieronse algunas discensiones por salir otros pretensores Maestros las que se quietaron con un Decreto del Sr. Intdte. dela Vª Y el dia 21 de Mayo de 1786 por escrivano autorizó thomas Barreda Notº se reduxeron a escritura publica los capitulos conqe trató la Villa o junta de Prop. el ajuste dela obra con los dchos Sospedra y Fuertes por el mes de Deziembre pasado de proximo estando trabajando los secretos y todos los flautados o registros de Madera que dexaron trabajados por el mes de Junio paraque se enjugara bien la madera hasta el mes de septiembre que bolvieron. Dia 2 de Mayo de 1787 desmontaron y quitaron las flautas y secretos del organo viejo, y dia 6 de Junio del mismo año que era vispera del Corpus yà nos servimos para completas delos ocho registros havia en el organo nuevo y solo estuvimos cosa dezenelles sin organo.

Viendo que el Adorno y Capa salladera estavan tan negros como los Bastidores le cierran y no teníamos medios para componerlo y ponerlo desente accordamos poner memorial al Iltre. Sr. Prov. de tortosa (por vivir aun en Indias el Hmo.-Sr. Victoriano Lopez Nrº Srº Obispo) suplicandole pudiesemos gastar delas sobras de cofradias y santos cuyas gracias conseguimos el dia 12 de Junio de 1787 Y ajustamos la obra con Antonio Guarch Doradores y pintor por 130 l con obligación de corlar estucar todo el frontis y cara del organo, fila y

techo del Altar de las Almas y pintar con ramos, y flores por la parte de dentro las Puertas o bastidores la cierran y por la de fuera las imagenes. No se pintaron imagens de Santos sino los Angeles, y Paises se ven en las Puertas por dentro y por fuera.» (Archivo Parroquial de Vilafranca. Libro de Defunciones, tomo 3.º, al final.)

Número 2

Aportació de la Confraria dels Lletrats a l'obra de l'orgue nou

«En la iglesia parroquial de Villafranca à los 27 dias del mes de Enero del año mil setecientos ochenta y ocho. Los Señores Dn. Antonio Tena Pbro y Drn. Francisco Climent Ciudadano Maiorales que han sido dela Loable Cofradía de la Purísima Concepc^{on}n de María Sma. intitulada la Cofradía delos Letrados dieron cuenta y razon de su Administracion desde el año 1782 hasta el de 1787 ambos inclusive a los Señores...

Otrosí: Entregaron al Rd^o Sr. Retor de esta Parroquial de Villafranca diez libras de mon^a Valencia para corlar y pintar el frontis y puertas del organo de esta iglesia parroq. segun decreto del Ite. Sr. D. Dn. Jayme Font Oficial y Vic. Gen. de Tortosa, dado en dcha ciudad à los 12 dias del mes de Junio del año proximo pasado 1787.» (Archivo Parroquial de Vilafranca. Libro de la Confraria dels Lletrats [1600-1915] sin foliar.)

A P È N D I X

Nota bibliogràfica número 4

"... Imp. Bastida, Castellón, 1956. Respecte a l'orgue sabem concretament de l'existència d'un document, inventariat en 1925, amb el títol "Liquidación de cuentas y revisión facultativa del órgano de la Iglesia, 20 de febrero de 1788", a l'arxiu municipal i desaparegut en 1936. Vide IBARRA FOLGADO, Josep M.^a en "Los archivos municipales, eclesiásticos y notariales de la Provincia de Castellón", publicat a "Saitabi", tom VIII, núm. 35-38, Anuario 1950-1951, pà. 140.

Nota bibliogràfica número 7

"... 84, año 1620). Al 1645 els confrares de la Confraría Major "determinaron buscar Maestro de Escuela y órgano que fuese Sacerdote para que pudiese celebrar las Misa de Alva". (TENA HEREDIA, Antoni, opus citatum pàg. 106). I pel 1664 apareix el nom d'un altre organista: "... Mn. Sebastian Esteller, Maestro de Niños de escuela y organista". (TENA HEREDIA, Antoni, opus citatum pàg. 66.)

DOCUMENT

Amb el "Título de Obligaciones, Costumbres, y Devociones de este Clero de Villafranca en las Fiestas móviles" i "Obligaciones y Costumbres del Clero en esta iglesia de Villafranca segun los días fixos de todo el año", (Tenal pàgs. 195 a 275), el Dr. Antoni TENA HEREDIA relata detalladament tots els oficis religiosos de la parròquia i ermites en les distintes celebracions litúrgiques i en quines i a quines hores es toca l'orgue. I com a introducció a aquests capítols del seu llibre, exposa una reseña general titulada "Horas de Misa, y Vísperas" (Tenal pàg. 194). D'elles extraiem:

"**Tercia se canta** todos los días de fiesta antes de la Misa Conventual; y si es día Clásico y muy solemne se tañe el órgano á la tercia.

"**Misa conventual** ó Maior en los días de fiesta se empieza después de las diez horas, y cantada la tercia. Pero si ay Sermon, ó otro motivo grave se adelanta ó se atrasa. Y en dicha Misa Conventual siempre se tañe el órgano si lo permite la Rubrica..."

"**Las Vísperas** en los días de fiesta regularmente siempre se cantan después de las dos horas de la tarde y con órgano si lo permite la Rubrica...".

Angels músic tocant l'orgue i un instrument de vent, que es troben en les pedres claus de la bòveda del cor de la parròquia de Vilafranca
(s. XVI)